

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 75 Yıl: 2020 & Volume: 13 Issue: 75 Year: 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

OTEL YAPILARINDA KONAKLAMA TİPLERİ, YILDIZ SİSTEMİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ACCOMMODATION TYPES, STAR SYSTEM AND SUSTAINABILITY IN HOTEL BUILDINGS

Serkan SİPAHİ*
İrem Cansu YALÇIN**

Öz

Dünyanın en büyük endüstrilerinden biri olan turizm endüstrisi çevresel kaynakları sıkça kullanmaktadır. Sürdürülebilirlikle doğrudan ilişkili olan ve daha çok doğal kaynaklara dayalı olan turizm, sürdürülebilirlik ilkelerinin benimsenmesi gereken endüstrilerden bir tanesidir. Bununla birlikte, turizm sektörünün büyük çoğunluğunu oluşturan konaklama işletmelerinin sürdürülebilir olması da zamanla önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, diğer endüstrilerde olduğu gibi turizm endüstrisinde de konaklama işletmelerinin başında gelen otellerin ya da diğer binaların sürdürülebilirliklerini değerlendirme gereksinimi ortaya çıkmıştır. Binaların sürdürülebilirliklerini değerlendiren yeşil bina sertifikasyon sistemleri arasında bulunan LEED sertifikasyon sistemi, diğer sektörlerdeki bina türlerinde olduğu gibi turizm yapıları ve otellerde de yaygın olarak kullanılan bina sürdürülebilirlik değerlendirme sistemlerinden biridir. LEED sertifikasyon sistemi ile binaların sürdürülebilirlikleri belirli başlıklar altında değerlendirilerek puanlandırılmaktadır. Bu puanlama ile binalar sertifika gruplarına göre farklı şekilde sınıflandırılmaktadır.

LEED sertifikasyon sistemi içerisinde kendi değerlendirmesine göre yapılan sınıflandırmanın yanı sıra literatür incelendiğinde otellerle ilgili ya da LEED sertifikasyon sistemi ile ilgili yapılmış birçok çalışmanın mevcut olduğu fakat bu çalışmalarda binaların LEED sertifikasyon sistemine göre sınıflandırıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların LEED sertifika sistemine göre sınıflandırma yapıyor olması alınan LEED sertifika çeşitlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte konaklama çeşitleri vedâhil oldukları yıldız sistemleri bakımından hangi otel tiplerinin sürdürülebilirliğe önem verdiği ve hangi tür otel yapılarının daha fazla önem vermesi gerektiği gibi konular henüz bilinmemektedir. Bu anlamda çalışma kapsamında, literatürdeki bu konu açığının kapatılmasına katkıda bulunulması; sürdürülebilirlik konusunda üzerinde durulması gereken konaklama tiplerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda çalışmada, LEED sertifikasyon sisteminde arama yapılarak LEED sertifikasyon sisteminde kayıtlı ve hala aktif LEED sertifikasına sahip 318 otel belirlenmiştir. Belirlenen oteller konaklama amaçlarına ve yıldız sayılarına göre sınıflandırılarak irdelenmiştir. İrdeleme için LEED sertifikasyon sistemi ve otellere ait orijinal web siteleri kullanılarak oluşturulan tablolar yardımıyla otellerin yıldız sayıları, sertifika düzeyleri, sertifika çeşitleri ve konaklama amaçları tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda hangi otel çeşidinin sertifikasyon sistemine daha az, hangi otel çeşidinin daha çok önem verdiği ortaya konulmuş; sürdürülebilirliğe daha az önem verdiği yorumlanan otel tipleri için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Otel, Konaklama tiplerine göre oteller, LEED, Sürdürülebilirlik, Otel Yapıları.

Abstract

The tourism industry, one of the largest industries in the world, frequently uses environmental resources. Tourism, which is directly related to sustainability and is mostly based on natural resources, is one of the industries where sustainability principles should be adopted. With this, the sustainability of accommodation businesses that make up the majority of the tourism sector gains importance over time. In this context, the necessity of evaluating the sustainability of hotels or other buildings, which are the leading accommodation businesses, has emerged in the tourism industry, as in other industries. The LEED certification system, which is among

* Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, ORCID: 0000-0002-5684-8671, serkansipahi@hotmail.com

** Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, ORCID: 0000-0001-7480-0156, iremcasu@gmail.com

the green building certification systems that evaluates the sustainability of buildings, is one of the building sustainability assessment systems that are widely used in tourism structures and hotels as in other sectors and building types of these sectors. With the LEED certification system, the sustainability of the buildings is evaluated and scored under some different headings. With this scoring, buildings are classified differently according to certificate groups.

In addition to the classification made according to its own assessment within the LEED certification system, when the literature is examined, there are many studies about hotels or the LEED certification system; However, these studies show that the buildings are classified according to the LEED certification system. The fact that the studies conducted are classifying according to the LEED certification system provides a better understanding of the LEED certificate types received. However, it is not yet known which hotel types give importance to sustainability in terms of accommodation types and star systems they are included in, and which types of hotel structures should pay more attention. In this sense, within the scope of the study, contributing to closing this issue in the literature; It is aimed to determine the types of accommodation that should be focused on in terms of sustainability.

In line with this purpose, the study determined 318 hotels registered in the LEED certification system and still hold an active LEED certificate by searching the LEED certification system. The determined hotels have been categorized according to their accommodation purposes and number of stars. Star ratings, certificate levels, certificate types and accommodation purposes of the hotels were determined with the help of tables created using the LEED certification system and the original websites of the hotels for evaluation. As a result of the study, it was revealed that which hotel type gives less importance to the certification system; Suggestions have been made for the types of hotels that are rated less on sustainability.

Keywords: Hotel, Hotels by accommodation types, LEED, Sustainability, Hotel Buildings.

1. GİRİŞ

Hızla büyüyen bir olgu olan turizm, dünyanın en büyük endüstrilerinden biri haline gelmiştir (Yazdı, 2012, 50). Kentte yaşayan insanların zamanla gelir düzeylerindeki ve yaşam standartlarındaki artış, çalışma koşullarının çalışanlar lehine gelişmesi, ulaşım ve haberleşmedeki gelişmeler ile beraber günümüzde turizm; farklı gelir gruplarındaki ve farklı isteklere sahip insanlara hizmet etmeye başlamıştır (Akça, 2004, 61). Bugün turizm genel anlamda boş zaman ve rekreasyonel faaliyet olarak kabul edilmekle birlikte daha geniş açıyla bakıldığında sağlık, iş, spor ve bilimsel kongre ve toplantılar amacıyla yapılan seyahatin daha geniş bir tanımıdır (Tuna, 2011, 2). UNWTO (The United Nations World Tourism Organization: Dünya Turizm Örgütü); turizmi, "İnsanların kişisel veya ticari/mesleki amaçlarla ülkelere veya olağan ortamlarının dışındaki yerlere taşınmasını gerektiren sosyal, kültürel ve ekonomik bir olgudur" şeklinde tanımlamaktadır (URL1, 2020). 1980 yılında Aiest (International Association of Scientific Experts in Tourism: Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği) ise turizmi; insanların devamlı ikamet edip, çalıştıkları ve her zamanki ihtiyaçlarını karşıladıkları yerler dışında gerçekleştirdiği seyahatleri ve buralardaki, genelde turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünü şeklinde tanımlamıştır (Kozak vd., 2014, 3).

Turizm yapıları, insanların konutları dışında çeşitli sebeplerle yaptıkları seyahat, geçici konaklama, dinlenme, beslenme ve rekreasyon ihtiyaçlarını en uygun ortamda karşılayabilmeleri amacıyla yapılmış otel, motel, hostel, pansiyon, kamping, tatil köyü, misafirhane gibi işletmeleri kapsayan yapılardır. Turizm sektörünün gelişmesi otel, motel, pansiyon, misafirhane gibi konaklama birimlerini barındıran ticari konaklama sektörünün de gelişmesini desteklemiştir (Eres, 2019, 5).

Turizm yapıları için farklı şekilde sınıflandırmalar mevcuttur. Bu sınıflandırmalardan en yaygın olanı "tamamlayıcı" ve "geleneksel" konaklama işletmeleridir. Tamamlayıcı konaklama işletmelerindeki yapı grupları; genellikle pansiyon, motel ve diğer konaklama işletmeleri olarak kabul edilmektedir. Geleneksel turizm işletmelerinde ise en önemli yapı grubu otel işletmeleri olarak kabul edilirken bazı araştırmacılar motel ve pansiyon işletmelerini de bu gruba dahil etmektedir. (Usta, 2014; Eres, 2019, 5).

Turizm sektörünün alt kollarından olan geçici konaklama hizmetleri insanların turizm faaliyetleri esnasındaki barınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Tarihte kervansaray ve han olarak adlandırılan geçici konaklama hizmetleri bugün pansiyon, kamping, tatil köyü, apart otel, hostel, motel ve otel olarak adlandırılmaktadır (Sipahi, 2013, 32-33). Shoval ve Cohen-Hattab (2001, 908-925) otellerin turizmin en belirgin ve temsili ifadesi olduğunu söylemiştir. Otel yapılarının asıl işlevleri müşterilerin konaklama ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bununla beraber oteller bünyelerinde spor, eğlence ve yeme-içme, gereksinimlerini de karşılayacak yardımcı ve tamamlayıcı ek birimleri de bulundurabilmektedir (Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik, 2011). Dolayısıyla otel yapıları, misafirlerine konaklama, yeme-içme ve diğer hizmetleri sağlayan ticari bir kuruluştur.

Otel yapılarının sınıflandırılmasında otellerin kriterlerinin farklı boyutları ele alınarak çeşitli sınıflandırma yöntemleri kullanılmıştır. Bu yöntemler; turizm tarihi gelişimine, konaklama amacına, işletme sürelerine, büyüklüklerine, fiyat düzeyine ve hukuksal özelliklerine göre çeşitli şeklide olabilmektedir (Sipahi, 2013, 34-35).

Konaklama amacı bakımından oteller için farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır (Sever, 2008, 36). Bu sınıflandırmalar farklı kaynaklarda (Sever, 2008; Sipahi, 2013, 34-35) farklı şekillerde yapılmış olsa da genel olarak 6 grupta sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırma şehir, kıyı, dağ ve spor, kongre, sağlık ve havaalanı-istasyon-liman şeklinde yapılabilir.

Oteller ayrıca yıldız derecelendirme sistemine göre de sınıflandırılmaktadır. Oteller; bir, iki, üç, dört ve beş yıldızlı otel olarak sınıflandırılmaktadır (Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik, 2011) ve yıldız sayısının artmasıyla bir önceki yıldız ek özellikler getirilmektedir (Sipahi, 2013, 35).

Diğer ekonomik sektörlerle kıyaslandığında çevresel kaynakları en çok kullanan sektör olan (Tuna 2007, 17; Can, 2013, 24) turizm, daha çok doğal kaynaklara dayalıdır (Can, 2013, 28). Bu durum, sürdürülebilirlik ile doğrudan ilişkilidir. Geçmişten bugüne insanlar yakın çevresiyle daima iç içe olmuş ve ihtiyaçlarını karşılamak için yakın çevredeki doğal kaynaklardan faydalanmışlardır (Giritlioğlu ve Güzel, 2015, 889). Nüfus ve sanayileşmedeki artış, teknolojiye ilerleme ve küreselleşme; doğal kaynakların ve enerji ihtiyacının artmasına sebep olmuş bununla birlikte yenilenebilir enerji kaynaklarına talep artmıştır. Sonuç olarak, insanlığı gelecek nesile daha yaşanılabilir ve sağlıklı bir dünya bırakabilmek için sürdürülebilirlik kavramını önemsemeye başlamıştır (Saka, 2011, 5). Kavramın ana özelliği, insan geleceğini konu olarak kullanıldığı alandaki kaynakların korunmasını içermesidir (Tıraş, 2012, 59). Farklı alanlarda sıkça kullanılan sürdürülebilirlik kavramı; toplumun kültürel, sosyal, bilimsel, doğal ve insan kaynaklarına saygı duyarak bunları ihtiyatlı bir şekilde kullanan katılımcı bir süreçtir (Gladwin vd., 1995, 877).

Sürdürülebilirlik kavramı 1972 yılında ilk kez Stockholm'deki İnsan Çevresi Konferansında kullanılmış ve 1987 yılında da Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından Bruntland Raporunda; bugünün gereksinimlerini ve beklentilerini gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılama olanaklarını tehlikeye atmaksızın karşılamak şeklinde tanımlanmıştır (Erdede ve Bektaş, 2018, 138). Coccossis (1996) ise sürdürülebilirliği insan faaliyetlerinin çevresel kaynaklar üzerindeki etkilerinden doğan ve uzun vadede ortaya çıkan sosyal, ekonomik ve çevresel olumsuzlukları engellemeyi amaçlayan yaklaşımlar bütünü olarak ifade etmiştir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere sürdürülebilirliğin çevre ile ilişkisi yanında ayrıca ekonomik ve sosyal boyutlarla da ilişkili bir kavram olduğu görülmektedir (Coccossis, 1996; Eser vd., 2010, 28-29). Sürdürülebilirlik, "her şeye rağmen" değil, "her şeyi dikkate alarak" yaşamı sürdürme çabasıdır (Erengöz, 2005; Özmehmet, 2007, 812).

Dünyada tüketilen toplam enerjinin yaklaşık %40'ı binalardan tüketilirken atmosfere salınan toplam CO₂'in %24'ü binalardaki enerji tüketiminden kaynaklanmaktadır (Doğu Marmara ABİGEM, 2012, 13; Kulözü Uzunboy, Sipahi, 2020). Mevcut doğal enerji kaynaklarındaki azalma, ekolojik dengedeki bozulma, küresel ısınma ve çevre kirliliği gibi sorunlar beraberinde sürdürülebilirlik kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram gelecek nesiller için daha yaşanılabilir bir dünya bırakılmasını hedefleyerek çeşitli alanlarda kullanılmış; yeşil bina kavramının da ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Erdede ve Bektaş, 2018, 139). Yeşil binalar, yapının arazi seçiminden başlayarak yapının yaşam döngüsü içerisinde değerlendirilip, sosyal, bütüncül ve çevresel sorumluluk anlayışı içerisinde tasarlanan, iklim verilerine ve o yere özgü koşullara uygun, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelen, ihtiyacı kadar tüketen, doğal ve atık üretmeyen malzemelerin kullanıldığı ekosisteme duyarlı yapılar (Sur, 2012; Güzelkokar ve Gelişen, 2019, 78-79). Aynı zamanda yeşil binalar, atık su kullanımını sağlayan, etkin ısı yalıtımlı, gün ışığından faydalanan ve binanın ihtiyacı olan enerjiyi kendisi de üretebilmektedir (Erdede ve Bektaş, 2018, 139). Yeşil binaların doğru şekilde konumlandırılması, tasarımı, malzeme seçimleri, yapım-bakım-onarımı ve yeniden kullanımı dikkat edilmesi gereken diğer hususlardır (Yudelson, 2008, 13). Bir binanın yapımı esnasında çevreye verdiği zarar düzeyi, yapının ne derece çevre dostu olduğunu ortaya koyan göstergelerden bir tanesidir. Bu anlamda binaların inşaatı esnasında, daha az yakıt harcanmasını sağlamak amacıyla hafriyatı en aza indiren yöntemlerin kullanılmasına özen gösterilmeli, inşaat atıkları çeşitli yöntemler yardımıyla yeniden değerlendirilmeli ve çevre kirliliğine sebep olan faktörler en aza indirilmelidir. Bina yapımında yakın çevredeki kaynaklardan temin edilen, tükenme riski olmayan ve insan sağlığına zarar vermeyen doğal malzemeler tercih edilmelidir (Erdoğan vd., 2015, 4).

Sürdürülebilirlik konusuna turizm sektörü açısından yaklaşıldığında turizmde sürdürülebilirlik, turizm kaynaklarının tahrip edilmeden, kirlenmeden ve tüketilmeden gelecek nesillerin de

kullanabilmesine imkân verecek şekilde kullanılması olarak ifade edilebilir (Birkan 2001, 17;Can, 2013, 26).Sürdürülebilir turizmin gelişimi, doğal alanları koruma, yenileme ve ekolojik dengeyi koruma ile mümkün olacaktır (Sarkım, 2008, 4). Dünya Turizm Örgütü tarafından sürdürülebilir turizm, kültürel bütünlüğü, temel ekolojik süreçleri, biyolojik çeşitliliği ve yaşam destek sistemlerini korurken sosyal, ekonomik ve estetik ihtiyaçların karşılanabileceği şekilde tüm kaynakların yönetilmesine imkân veren turizm şeklinde tanımlanmaktadır (McKercher, 2003, 4). Farklı bir tanıma göre sürdürülebilir turizm, sektörü besleyen doğal çevre ve insan kaynaklarını olumsuz etkilemeden turizmin ve turizm ürünlerinin kapasitesini artırma faaliyetleri olarak ifade edilmektedir (Kahraman ve Türkay, 2012, 111; Ardıç Yetiş, 2018, 84). Turizmin gelişmesinin merkezinde çevre ve kültür yer almaktadır ve turizm, etrafındaki bu doğal ve kültürel çevreden ayrılamaz. Çünkü bir destinasyonda turizmin sürdürülebilmesi için çevresel ve kültürel unsurların sürekliliği oldukça önemlidir (Dede ve Ayten, 2012, 432). Turizm ve doğal çevre kaynakları çift taraflı bir ilişkiye sahiptir. Doğal çevre kaynakları turizm sektöründe temel girdiyi oluştururken aynı zamanda turizm faaliyetleri doğal çevre kaynaklarının ekonomik faaliyetler için kullanılmasına olanak vermektedir (Küçükaltan ve Yılmaz 2011, 159;Can, 2013, 25).

Yapı sektörünün kullandığı kaynak ve enerji düşünüldüğü zaman turistik tesislerinin, ciddi anlamda kaynak ve enerji tüketimine sebep olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra, bu tesisler kullanıcı sirkülasyonlarının fazla olması sebebiyle hızla eskiyip değişime ihtiyaç duyan mekânlardır. Bu işletmeler konumlandığı bölgede turizm yapıları olarak doğal çevreye zarar vermekte ve işletmelerin kullandıkları enerji, su ve atıkların doğaya olumsuz etkileriyle CO₂ salınımları yüksek sektörler arasındadır. Dolayısıyla turizm yapılarında sürdürülebilirlik kavramının yaygınlaşarak uygulamalarının artması, turizm sektöründeki işletmelerin bilinçli hareket ederek doğal çevreyi ve bulunduğu konumu koruyan, yerel halkı gözeten, atıkları ile çevreyi kirletmeden sürdürülebilir faaliyetler içinde bulunması gerekmektedir (Vatan ve Poyraz, 2016, 17).

Turizm işletmeleri arasında müşterilerin vakitlerinin büyük bir kısmını geçirdikleri otel yapılarında müşteriler için her gün büyük miktarda kaynak tüketilmektedir. Odaların ısıtılması ve soğutulması, kullanılan temizlik malzemeleri, yüzme havuzlarının doldurulması, seyir gemilerinin ürettiği atıklar, yemeklerin pişirilmesi için gerekli enerji bu tüketimlere örnektir (Atay ve Dilek, 2013).Çevrenin ve doğal kaynakların turizm faaliyetleri için önemli olduğunu anlayan turistler, bu değerlerin korunmasına ve geliştirilmesine ilişkin daha hassas davranarak aynı hassasiyeti gösteren turistik işletmeleri tercih etmeye özen göstermektedir (Ayaş, 2007, 67).

Seyahat ve turizm endüstrisindeki organize faaliyet zincirinin önemli bir unsurunu oluşturan oteller barındırdığı hizmetlerin ve işlevlerin doğası gereği önemli miktarda enerji, su ve yenilenemeyen ürünler tüketmektedir. Bu nedenle oteller turizm ve seyahatle ilgili çevre koruma endişelerinde de önemli bir yer tutmaktadır (Erdogan ve Baris, 2006, 613). Sürdürülebilir otel kavramı CO₂ emisyonları azaltılmış, daha az su ve enerji tüketen, çevre dostu yerel ve geri dönüştürülebilir malzemeler ile inşa edilmiş ve yatırımcısının çevresel ve sosyal sorumluluğunu belgeleyen bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Giderek yaygınlaşan sürdürülebilir otel kavramı pek çok otel işletmesi ve tasarımında değişikliklere sebep olmuştur ve sayıları giderek artmaktadır (URL2, 2020). Sürdürülebilir otel olmak için yaşam döngüsünün her aşamasında yerine getirilmesi gereken çevreye etkinin en aza indirgenmesinin hedeflendiği ve insan sağlığı ve konforunun korunmasına yönelik bazı kriterler bulunmaktadır. Sürdürülebilirlik kriterlerinin yerine getirilmesiyle o otelin sürdürülebilir olduğu söylenebilmektedir (Vatan ve Poyraz, 2016, 19).

Otellerde ya da binalarda, sürdürülebilir olma kavramının değerlendirilmesi amacıyla oluşturulmuş yeşil bina sertifikasyon sistemleri bulunmaktadır. Yeşil bina sertifikasyon sistemleri, binaların çevre üzerindeki etkilerinin somut ve objektif bir şekilde ortaya konulması ve doğal kaynakların korunmasındaki duyarlılıklarını meydana çıkarmayı amaçlayan bir tür derecelendirme sistemidir (Çelik, 2009, 13). Sertifika sistemleri sayesinde yapılan işler belgelenirken aynı zamanda kurumlar da prestij kazanmaktadır (Erdede vd., 2014, 14-17). Gün geçtikçe daha da önem kazanan ve dünya gündemindeki konulardan biri olan (Erdede ve Bektaş, 2018, 139) yeşil bina sertifikasyon sistemleri, binaların çevre üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik her türlü çabayı desteklemek ve bu doğrultuda çalışan veya çaba harcayan teknik personeli ve müşterileri teşvik etmek amacıyla geliştirilen metotlardan birisidir (Güzelkokar, ve Gelişen, 2019, 76). Mimarlık alanında yeşil bina sertifikasyon sistemleri yardımıyla ortaya konulan sürdürülebilirlik kavramı incelendiğinde LEED yeşil bina sertifikasyon sisteminin oldukça önemli olduğu görülmektedir (Sipahi ve Tavşan, 2019, 95). LEED (Leadership in Energy and Environmental Design; Enerji ve Çevre Dostu Tasarımda Liderlik) sertifikasyon sisteminin tüm dünyada kullanılan en yaygın yeşil bina sertifikasyon sistemi olduğu söylenebilir.LEED, 1998 yılında Amerikan Yeşil Binalar Konseyi (USGBC) tarafından yeşil

binaların gelişiminin ve üretiminin hızını artırmak ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla geliştirilmiştir (Erdede vd., 2014, 14-17). LEED, amacı "bir binanın yaşam döngüsü boyunca tüm bina perspektifinden çevresel performansı değerlendirmek ve "yeşil binayı" oluşturan unsurlar için kesin bir standart sağlamak olan gönüllü bir derecelendirme sistemidir". (Scheuer ve Keoleian, 2002, 17). LEED sertifika sistemi insanın ve çevresinin sağlığını; sürdürülebilir siteler, enerji ve atmosfer, su verimliliği, maddi kaynaklar, ortam kalitesi, yenilik ve bölgesel öncelikli krediler olmak üzere yedi başlıkta değerlendirmektedir. Her bir başlığın kendi içerisinde alt gereksinimleri ve kriterleri vardır. Bu kriterler içerisinde her birinin yerine getirilmesiyle LEED puan kartına yansıyan puanlar kazanılmaktadır. Değerlendirmede tam puan 100 olarak baz alınmaktadır. Binaların elde ettiği puanlara göre dört farklı sertifikasyon seviyesinden söz edilebilir bunlar; sertifikalı (40-49 puan), gümüş (50-59 puan), altın (60-79 puan) ve platindir (80 puan ve üzeri)(URL3, 2020). LEED sertifika sistemi ile birçok yapı grubunun sürdürülebilirliği değerlendirilmektedir.

Otellerde sürdürülebilirlik konusu önemi nedeni ile birçok araştırmaya konu olmuştur. Literatür incelendiğinde otellerde sürdürülebilirlik ile ilgili birçok çalışma bulunduğu görülmüştür (Asadi vd., 2020; Kim vd., 2019, 576-620). Bunun yanı sıra LEED ve otel yapıları üzerine de birçok çalışma bulunmaktadır (Robinson ve Singh, 2019; Novikova, 2019). Yapılan çalışmaların otelin farklı bileşenleri için iç mekândan (Cain, 2007) çevre yönetimine (Kim ve Yoon, 2010, 55-83); farklı bölgelerde bulunan oteller için Uzakdoğu'dan (Chao, 2016) Afrika'ya (Rogerson ve Sims, 2016, 391-407) geniş bir çerçevede yapıldığı görülmüştür. Bununla birlikte yapılan literatür çalışmasında LEED sertifikasına dahil olan otellerin sınıflandırmasının yapıldığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu durum hangi tür otellerin LEED ve sürdürülebilirlik kavramlarına daha çok yöneldiği; hangilerinin ise yönlendirilmesi gerektiğinin tam olarak saptanamamasına neden olmaktadır. Bu anlamda yapılan çalışma ile literatüre katkı sağlanırken, gelecekte hangi tür otellerin sürdürülebilirliğe daha fazla önem vermesi ve bu anlamda yönlendirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Çalışmanın materyalini LEED sertifikasyon sistemi içerisinde yer alan oteller oluşturmaktadır. Sertifikasyon sisteminde arama yapıldığında 808 otel bulunduğu görülmekle birlikte; bu otellerden bazılarının farklı blok ve ek yapıları için de sertifika aldıkları; bu nedenle isimlerinin birden fazla geçtiği tespit edilmiştir. LEED yeşil bina sertifikasyon sistemine ait otel yapıları arasında; 318 adet aktif sertifikası bulunan otel, 408 adet sertifikasyon süreci devam etmekte olan otel, 27 adet geçmişte sertifika almış fakat aktif sertifikaya sahip olmayan otel ve 39 adet sertifika sürecine başvurarak başarısız olan otel olmak üzere toplam 792 otel bulunduğu tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında aktif sertifikası bulunan 318 otel konaklama amaçlarına göre sınıflandırılarak irdelenmiştir.

2.2. Yöntem

Yapılan tespit çalışması için ilk aşamada sertifikasyon sistemi içerisinde yer alan 808 otel listelenmiş; listelenen oteller arasında sertifikasyon süreci devam etmekte olan oteller, sertifikası geçerliliğini yitirmiş oteller ve başvuru süreci başarısız sonuçlanan oteller tespit edilerek kapsam dışı bırakılmıştır. Aktif sertifikaya sahip oteller ile ilgili olarak otellerin yıldız sayıları, sertifika düzeyleri, sertifika çeşitleri ve konaklama amaçları çalışma kapsamında listeleme yolu ile tespit edilmiştir. Hazırlanan liste için LEED sertifikasyon sistemi resmî web sitesi ve otellere ait orijinal web siteleri kullanılmıştır.

Otellerin gruplanmasında konaklama amacı bakımından çalışma kapsamında şehir, kıyı, dağ ve spor, kongre, sağlık ve havaalanı-istasyon-liman olmak üzere 6 gruba ayrılmıştır. Yıldız sistemi gruplamasında Türkiye tarafından uygulanan yıldız sistemi referans alınarak 1'den 5'e kadar gruplama yapılmış ayrıca herhangi bir yıldızla sahip olmayan oteller "Hostel-Butik-Misafirhane" grubu dahilinde değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Otel tipleri ile LEED sertifikasyon çeşitleri ve düzeylerine ilişkin iki farklı tablo oluşturulmuştur. Oluşturulan tablo 1. ve tablo 2.'ye bakıldığında otellerin genellikle "LEED BD+C: New Construction" sertifika çeşidine sahip oldukları bu sertifika çeşidi dışında yer alan sertifika sistemlerinin ise çok fazla tercih edilmedikleri görülmektedir. Bu nedenle yeni yapılacak otellerde sürdürülebilirliğe mevcut otel yapılarına kıyasla daha fazla önem verildiği söylenebilir. Bu nedenle yeni yapılacak otellerde mevcut otellere kıyasla

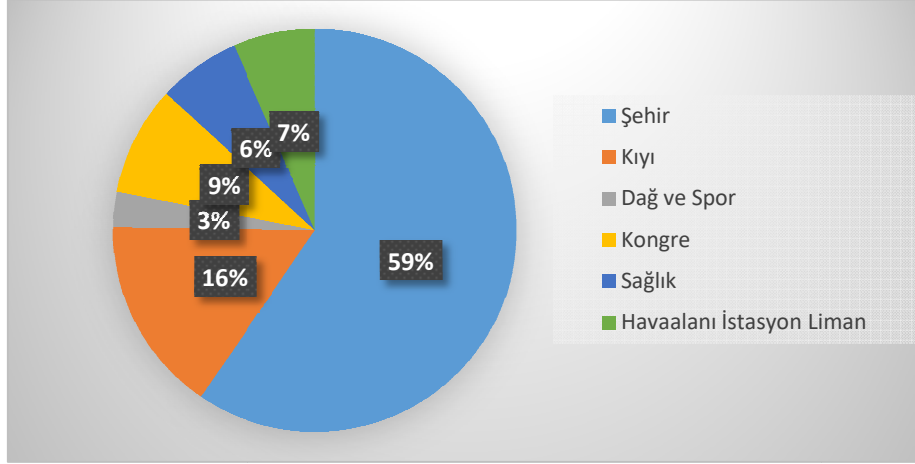

sürdürülebilir uygulamalara daha fazla önem verilmesinin araştırılarak sebeplerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Tablo 1. Konaklama Tiplerine Göre Otel Yapıları ve LEED sertifikasyon sistemi

LEED Sertifika Tipleri		Şehir	Kıyı	Dağ ve Spor	Kongre	Sağlık	Havaalanı İstasyon Liman
LEED BD+C: New Construction	Sertifikalı	37	14	3	8	6	2
	Gümüş	62	19	4	9	2	5
	Altın	45	8	-	5	6	5
	Platin	4	4	-	-	-	2
LEED BD+C: Coreand Shell	Sertifikalı	1	1	-	-	-	-
	Gümüş	2	-	-	-	-	-
	Altın	2	-	-	1	-	1
	Platin	2	-	-	-	1	-
LEED BD+C: Retail	Sertifikalı	-	-	-	-	-	-
	Gümüş	-	-	-	-	-	-
	Altın	-	-	-	-	-	-
	Platin	-	-	-	-	-	-
LEED BD+C: Hospitality	Sertifikalı	3	1	2	-	-	-
	Gümüş	-	-	-	-	-	-
	Altın	2	-	-	-	-	-
	Platin	-	-	-	-	-	-
LEED BD+C: Homes	Sertifikalı	-	-	-	-	-	-
	Gümüş	-	-	-	-	-	-
	Altın	-	-	-	-	-	-
	Platin	3	-	-	-	-	-
LEED BD+C: MultifamilyMidrise	Sertifikalı	-	-	-	-	-	-
	Gümüş	-	-	-	-	-	-
	Altın	1	-	-	-	-	-
	Platin	-	-	-	-	-	-
LEED ID+C: Commercial interiors	Sertifikalı	3	-	-	-	-	1
	Gümüş	3	1	-	-	-	2
	Altın	1	2	-	-	1	-
	Platin	1	-	-	-	-	-
LEED ID+C: Retail	Sertifikalı	1	-	-	-	-	-
	Gümüş	-	-	-	-	-	-
	Altın	-	-	-	-	-	-
	Platin	-	-	-	-	-	-
LEED ID+C: Hospitality	Sertifikalı	-	-	-	-	-	-
	Gümüş	-	-	-	-	-	-
	Altın	1	-	-	-	-	2
	Platin	-	-	-	-	-	-
LEED O+M: Existingbuilding	Sertifikalı	1	-	-	-	-	-
	Gümüş	1	-	-	-	2	-
	Altın	7	-	-	3	2	-
	Platin	2	-	-	1	1	1
LEED O+M: Hospitality	Sertifikalı	-	-	-	-	-	-
	Gümüş	2	-	-	-	-	-
	Altın	-	-	-	-	-	-
	Platin	-	-	-	-	-	-
LEED Italia	Sertifikalı	-	-	-	-	-	-
	Gümüş	1	-	-	-	-	-
	Altın	2	-	-	-	-	-
	Platin	-	-	-	-	-	-

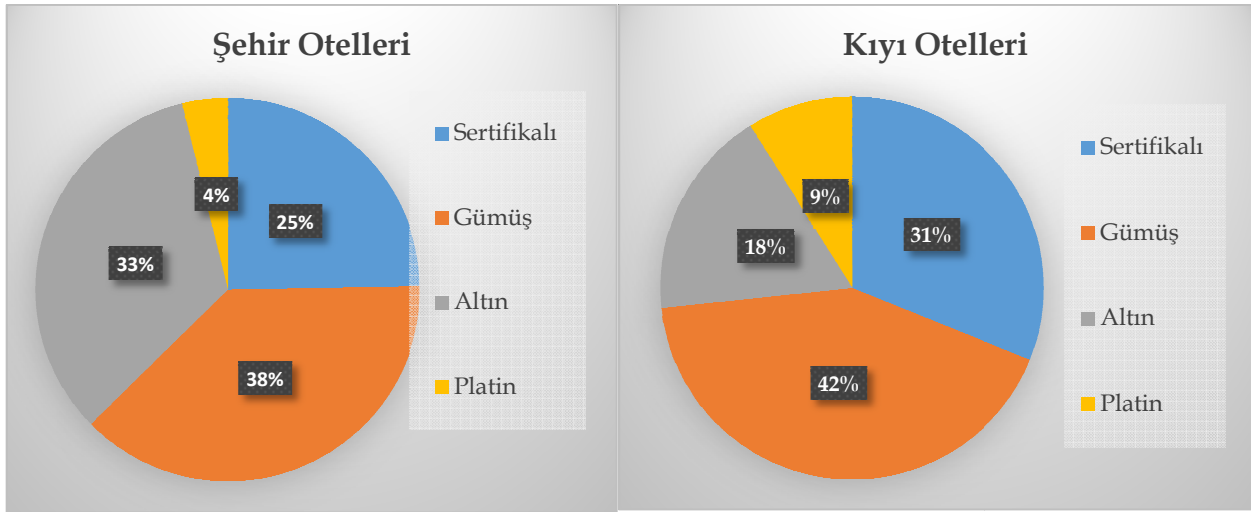
Tablo 1’de görüldüğü üzere sertifika sahibi en fazla otel tipinin şehir otelleri olduğu gözlemlenmiştir. Şehir otelleri dışında sayısal anlamda sürdürülebilirlik ve LEED sertifikasyon sistemlerine önem veren diğer bir otel tipi ise kıyı otelleridir. Şehir ve kıyı otelleri dışında kalan otel tiplerinin ise sayısal anlamda bu iki otel tipine göre LEED sertifikasyon sistemlerine çok daha az yöneldikleri görülmektedir (şekil 1.). Sertifika almış diğer otel tipleri sayısal olarak; kongre otelleri, sağlık otelleri, havaalanı-istasyon-liman otelleri ile dağ ve spor otelleri olarak sıralanmaktadır. Bu otel tiplerinin LEED sertifikası alma oranlarına bakıldığında zaman sürdürülebilirlik konusuna daha fazla önem vermeleri gerektiği söylenebilir.

Şekil 1. LEED Sertifika Sistemi İçerisinde Konaklama Amacına Göre Otel Tiplerinin Sayısal Dağılımları

Şehir otellerinin sürdürülebilirliğe önem vermesi oldukça önemli ve iyi bir husustur. Özellikle kent merkezlerinin beraberinde getirdiği ve oluşturduğu olumsuz çevresel etkiler düşünüldüğünde sürdürülebilir şehir otellerinin bu olumsuz etkilerin giderilmesine bir nebze de olsa katkıda bulunuyor olduğu söylenebilir.

Şehir otelleri içerisinde yer alan otellere bakıldığında ise şekil 2’de de görüldüğü üzere platin sertifika düzeyine sahip otellerin az olduğu; diğer sertifika düzeylerinde ise farklı düzeylerde dağılımların olduğu gözlemlenmiştir. Platin sertifika düzeyi diğer sertifikasyon sistemlerine göre alınması daha zor olan sertifika düzeyi olmakla birlikte diğer sertifika düzeyleri ile kıyaslandığında alınma oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Şekil 2. Şehir Otelleri - Kıyı Otelleri Sertifika Düzeyi Dağılımları

Şehir otellerinin ardından sertifika alımı konusunda sayısal olarak ikinci sırada kıyı otelleri bulunmaktadır. Çoğunluğunun kitle turizmi odaklı olduğu düşünülebilecek olan bu otel türünün sayısal anlamda sürdürülebilirliğe en fazla yönelen otel tipleri sıralamasında ikinci sırayı almalarının oldukça olumlu olduğu söylenebilir. Bu otellere bakıldığında sürdürülebilirliğe önem vermekle birlikte sertifikasyon sisteminde daha çok alt sertifika düzeylerinin elde edildiği görülmüştür. Şekil 2.’de sertifika düzeyi oranları görülmektedir.

LEED sertifikasına sahip otellerin yıldız sistemine göre sınıflandırılmış hali tablo 2.’de verilmiştir. Tabloya göre sertifika sahibi 1 yıldızlı otel yalnızca 1 tane bulunmaktadır. Sertifika sahibi 2 yıldızlı otel de toplamda 4 adet vardır. 3 ve 4 yıldızlı otel sınıflarında sertifika sahibi otel sayılarında ciddi bir artış gözlemlenmektedir. 5 yıldız ve yıldız sahibi olmayan butik otel ve misafirhane gruplarındaki binalarda da

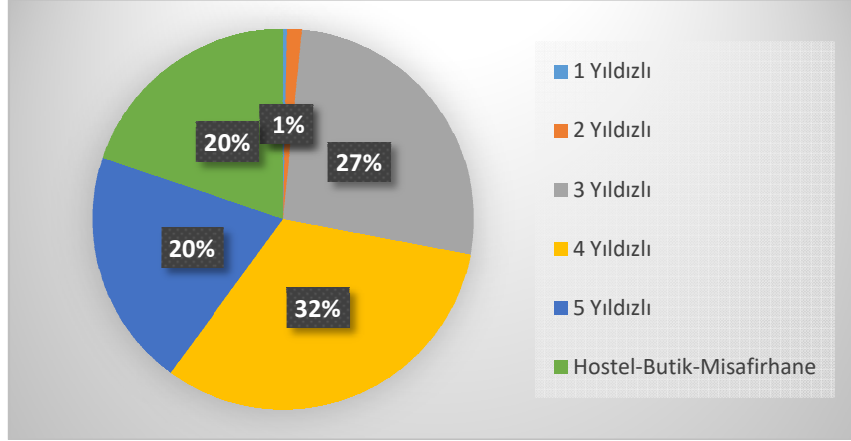

sertifika sahibi yapı sayısının; 3 ve 4 yıldızlı otel sayılarındaki kadar yüksek olmasa da 1 ve 2 yıldızlı otel grupları ile kıyaslandığında oldukça fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 2. Yıldız Sistemine Göre Otel Tipleri ve LEED Sertifikasyon Sistemi

LEED Sertifika Tipleri		1 Yıldızlı	2 Yıldızlı	3 Yıldızlı	4 Yıldızlı	5 Yıldızlı	Hostel-Butik-Misafirhane
LEED BD+C: New Construction	Sertifikalı	-	2	27	22	10	8
	Gümüş	-	-	26	32	24	20
	Altın	-	-	14	18	17	20
	Platin	-	-	4	3	1	2
LEED BD+C: Coreand Shell	Sertifikalı	-	1	-	-	-	1
	Gümüş	-	-	1	1	-	-
	Altın	-	-	1	2	-	1
	Platin	-	-	-	1	1	1
LEED BD+C: Retail	Sertifikalı	-	-	-	-	-	-
	Gümüş	-	-	-	-	-	-
	Altın	-	-	-	-	-	-
	Platin	-	-	-	-	-	-
LEED BD+C: Hospitality	Sertifikalı	-	-	2	2	-	2
	Gümüş	-	-	-	-	-	-
	Altın	-	-	1	-	-	1
	Platin	-	-	-	-	-	-
LEED BD+C: Homes	Sertifikalı	-	-	-	-	-	-
	Gümüş	-	-	-	-	-	-
	Altın	-	-	-	-	-	-
	Platin	-	-	-	-	1	2
LEED BD+C: MultifamilyMidrise	Sertifikalı	-	-	-	-	-	-
	Gümüş	-	-	-	-	-	-
	Altın	-	-	-	-	1	-
	Platin	-	-	-	-	-	-
LEED ID+C: Commercial interiors	Sertifikalı	-	-	-	2	-	2
	Gümüş	-	1	-	4	1	-
	Altın	-	-	2	1	1	-
	Platin	-	-	-	-	-	1
LEED ID+C: Retail	Sertifikalı	-	-	-	1	-	-
	Gümüş	-	-	-	-	-	-
	Altın	-	-	-	-	-	-
	Platin	-	-	-	-	-	-
LEED ID+C: Hospitality	Sertifikalı	-	-	-	-	-	-
	Gümüş	-	-	-	-	-	-
	Altın	1	-	1	1	-	-
	Platin	-	-	-	-	-	-
LEED O+M: Existingbuilding	Sertifikalı	-	-	1	-	-	-
	Gümüş	-	-	-	3	-	-
	Altın	-	-	2	5	4	1
	Platin	-	-	-	1	3	1
LEED O+M: Hospitality	Sertifikalı	-	-	-	-	-	-
	Gümüş	-	-	1	1	-	-
	Altın	-	-	-	-	-	-
	Platin	-	-	-	-	-	-
LEED Italia	Sertifikalı	-	-	-	-	-	-
	Gümüş	-	-	1	-	-	-
	Altın	-	-	-	2	-	-
	Platin	-	-	-	-	-	-

LEED sertifikası almış toplam otel sayılarının yıldız sistemine göre sınıflandırma yapılmış hali şekil 3.'de görülmektedir. Şekil 3.'de 1 ve 2 yıldızlı sertifika sahibi otellerin oldukça az olduğu daha net bir biçimde görülmektedir. Sürdürülebilir uygulamaların daha net tercih edildiği otel tiplerinin 1 ve 2 yıldızlı oteller olmasının altında yatan nedenler araştırılarak bu tip otellerin sürdürülebilir uygulamalara nasıl yönlendirilebileceğinin araştırılması gerekmektedir. 3 ve 4 yıldızlı otellerin sayılarının oldukça fazla oluşu da dikkat çeken bir diğer konudur. Bu otel tipleri ve 5 yıldızlı oteller ile butik otel ve misafirhanelerin sayılarındaki 1 ve 2 yıldızlı otellere göre artışın nedeninin araştırılması gereken bir diğer konu olduğu söylenebilir. Özellikle butik otel ve misafirhanelerdeki sayı artışının sürdürülebilirliğin konsept ile ilişkilendirilmesi sayesinde oluştuğu ayrı bir araştırma konusu olabilir.

Şekil 3. LEED Sertifikası Almış Yıldız Sistemine Göre Otel Tiplerinin Oranları

Yıldız sistemine göre yapılan otel gruplamaları incelendiğinde konaklama tiplerine göre otellerde olduğu gibi otellerin farklı sertifika düzeylerine dahil olmakla birlikte en üst düzey olan platin sertifikaya sahip otellerin bütün yıldız sistemlerinde diğer düzeylere göre oldukça az olduğu görülmektedir. Bu nedenle alınan sertifika düzeylerinin yükseltilmesi sürdürülebilirliğe katkıda bulunacaktır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmaya konu olan LEED sertifikasyon sistemine dahil olan oteller konaklama tiplerine ve yıldız sistemine göre sınıflandırılarak hangi otel tiplerinin LEED sertifikasyon sistemlerine daha fazla katılım gösterdikleri saptanmıştır. Bu sayede otel tiplerinin sürdürülebilirliğe olan katılımları saptanarak katılımları az olan otel türleri belirlenmiş ve gelecekte otellerin sürdürülebilirliğe yöneltilmesinde öncelik verilmesi gereken otel tipleri saptanmıştır. Bu açıdan çalışmanın, sürdürülebilir uygulamaların yaygınlaştırılması açısından önemli olduğu söylenebilir.

Yapılan çalışma neticesinde genel olarak otellerde yeni yapılan oteller için sertifikasyon sistemlerinin tercih edildiği görülmüştür. Bu nedenle mevcut otel yapılarında sürdürülebilirlik yaygınlaştırılmalı; aynı zamanda oteller işliyorken de yapılabilecek sürdürülebilir uygulamalar geliştirilerek otel işletmelerine bu uygulamalar tanıtılmalıdır.

Konaklama tipleri bakımından otellere bakıldığı zaman şehir otelleri ve kıyı otelleri dışında kalan diğer konaklama tiplerine sahip otellerin, bu iki otel tipi kadar LEED sertifikasyon sistemlerine dahil olmadıkları görülmektedir. Başta dağ ve spor otelleri olmak üzere diğer otellerin de sürdürülebilir uygulamalara geçişleri sağlanmalıdır. Sürdürülebilir uygulamalara geçişlerinin sağlanması için otelleri sürdürülebilirliğe iten ve sürdürülebilir uygulamalara geçişlerine engel olan iç ve dış motivasyon faktörleri ile bariyerler iyi bir biçimde araştırılmalı; motivasyon faktörlerinin daha etkin olması sağlanırken bariyerlerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca; motivasyon faktörlerinin etkin kılınarak bariyerlerin giderilmesine yönelik çalışmalar için şehir ve kıyı otellerini sürdürülebilirliğe iten motivasyon faktörleri ve bariyerlerin araştırılması faydalı olabilir.

Yıldız kategorileri bakımından otel sınıflandırılmaları incelendiğinde 1 ve 2 yıldızlı otellerin LEED sertifika sisteminde sayısal olarak oldukça az oldukları gözlemlenmiştir. Bu otel tiplerinin de sürdürülebilirliğe yöneltilmesi için diğer kategorilerdeki otellerin sürdürülebilirlik bağlamında motivasyon faktörleri araştırılabilir. Bu otellerin sürdürülebilirlik motivasyon faktörleri ve bariyerlerinin araştırılması da sürdürülebilirliğe yönelimlerinde etkili olacaktır.

Başta şehir ve kıyı otelleri olmak üzere bütün otel tipleri ve bütün yıldız kategorileri için platin sertifika düzeyi hedeflenerek üst sertifika türlerinin alınması sağlanmalıdır. Bu sayede en üst düzey sürdürülebilirlik hedeflenerek sürdürülebilir olan otellerin de bu yönde gelişimleri sağlanabilir.

Sonuç olarak yapılan çalışma ile sürdürülebilirliğe eğilimi az olan otel tipleri tespit edilmiştir. Bu otel tiplerinin sürdürülebilirliğe yönelimlerinin artırılmasına yönelik yapılacak çalışmalar ile bulunduğu çevre ile yüksek etkileşime sahip otellerin ve turizm endüstrisinin devamlılığı sağlanabilir. Gelecek nesillere daha yaşanılabilir bir çevre bırakılmasında belirlenen otel tiplerinin sürdürülebilirliklerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların öncelikli olarak yapılması oldukça etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akça, Hasan (2004). Dünyada ve Türkiye’de Kırsal Turizm. *Ekonomik ve Teknik Dergi Standard*, Y. 43, S. 513, s. 61-70.
- Ardıç Yetiş, Şule (2018). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Küçük Ölçekli Konaklama İşletmelerinde Yeşil Pazarlama Uygulamaları. *Gümüşhane University Electronic Journal of The Institute of Social Science/Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, V. 9 S. 23, s. 82-98.
- Asadi, Shahla; Pourhashemi, Seyedeh Omsalameh; Nilashi, Mehrbakhsh; Abdullah, Rusli; Samad, Sarminah; Yadegaridehkordi, Elaleh; Aljojo, Nahla; Razali, Nor Shadidayah (2020). Investigating Influence of Green Innovation on Sustainability Performance: A Case on Malaysian Hotel Industry. *Journal of Cleaner Production*, 120860.
- Atay, Lütfi; Dilek, S. Emre (2013). Konaklama İşletmelerinde Yeşil Pazarlama Uygulamaları: Ibis Otel Örneği. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, V. 18 S. 1, s.203-219.
- Ayaş, Necla (2007). Çevresel Sürdürülebilir Turizm Gelişmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, V. 9, S. 1, s. 59-69.
- Cain, Sarah Cross (2007). *Sustainability For Interior Design: Rating The Flooring Materials in a LEED Registered Hotel Using the BEES Evaluative Software for Sustainable Products*, Doctoral Dissertation, University of Florida.
- Can, Emel (2013). Turizm Destinasyonlarında Sürdürülebilir Turizmin Sürdürülebilir Rekabet Açısından Değerlendirilmesi. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 4, s. 23-40.
- Chao, Zeng (2016). The Comparative Study About Green Hotels Design Between Tueassessment Standard For Green Building in China and The Leed Standards in The United States. *Urbanism and Architecture*, V. 7, S. 7.
- Çelik, Elif (2009). *Yeşil Bina Sertifika Sistemlerinin İncelenmesi Türkiye’de Uygulanabilirliklerinin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dede, Okan Murat; Ayten, Asım Mustafa (2012). The Role of Spatial Planning For Sustainable Tourism Development: A Theoretical Model For Turkey. *Turizam: Međunarodni Znanstveno-Stručni Časopis*, V. 60, S. 4, s. 431-445.
- Doğu Marmara ABİGEM, (2012). *Yapı ve Yapı Malzemeleri Sektör Raporu*.
- Erdede, S. Bilge; Bektaş, Sebahattin (2018). Türkiye İçin Yeşil Bina Sertifika Sistemi Gerekliliği. *2nd International Symposium on Innovative Approaches In Scientific Studies*, November s. 138-143.
- Erdede, S. Bilge; Erdede, Burç; Bektaş, Sebahattin. (2014). Sürdürülebilir Yeşil Binalar ve Sertifika Sistemlerinin Değerlendirilmesi. *Uzaktan Algılama-Cbs Sempozyumu (Uzal-Cbs 2014)*, İstanbul s. 14-17.
- Erdogdu, M. Mustafa; Karaca, Coşkun; Çamlıbel, M. Emre; Alhanlıoğlu, Gülcemal Akgün, Yalvaç; Uğurlu, Deniz (2015). Enerji Tasarrufu Perspektifinden Çevre Dostu Sosyal Binalar ve Yaygınlaşmasına Hizmet Edebilecek Maliye Politikaları, *30. Türkiye Maliye Sempozyumu*, Antalya.
- Erdogan, Nazmiye; Baris, Emin (2007). Environmental Protection Programs and Conservation Practices of Hotels In Ankara, Turkey. *Tourism Management*, V. 28 S. 2, s. 604-614.
- Eres, Betül (2019). *Turizm Yapılarında Hvac Sistemlerin Isıl Konfor ve İç Hava Kalitesi Bakımından Kullanıcı Sağlığı ile İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Eser, Seçkin; Dalgın, Taner; Çeken, Hüseyin (2010). Sürdürülebilir Kültür Turizmi: Efes Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, V. 19 S. (2), s. 27-34.
- Giritlioğlu, İbrahim; Güzel, Melik Onur (2015). Otel İşletmelerinde Yeşil Yıldız Uygulamaları: Gaziantep ve Hatay Bölgesinde Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, V. 8 S. 40 s. 889-904.
- Gladwin, Thomas N.; Kennelly, James J.; Krause, Tara-Shelomith (1995). Shifting Paradigms For Sustainable Development: Implications For Management Theory and Research. *Academy of Management Review*, V. 20 S. 4, s. 874-907.
- Güzelkocar, Ozan; Gelişen, Gökhan (2019). Mevcut Yapıların Sürdürülebilir Yeşil Binalara Dönüştürülmesi. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*, S. 2, s. 76-90.
- Kim, Soo; Yoon, Ji-Hwan (2010). Environmental Management of Korean Hotels: A Perspective of Gms. *International Journal of Tourism Sciences*, V. 10 S. 2, s. 55-83.
- Kim, Young Hoon; Barber, Nelson; Kim, Dae-Kwan (2019). Sustainability Research in The Hotel Industry: Past, Present, and Future. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, V. 28 S. 5, s. 576-620.
- Kozak, Nazmi; Akoğlan Kozak, Meryem; Kozak, Metin (2014). *Genel Turizm İlkeler Kavramlar*. Ankara: Detay.
- Kulözü Uzunboy, Neslihan; Sipahi, Serkan (2020). Mimaride Karbon Ayak İzini Azaltmaya Yönelik Uygulamalı Bir Ders Deneyimi. *Journal of International Social Research*, Cilt. 13 S. 73 s. 517-526.
- Mckercher, Bob (2003). Sustainable Tourism Development-Guiding Principles For Planning and Management. *National Seminar on Sustainable Tourism Development*.
- Novikova, Olga (2019). *Financial Impact of LEED and Energy Star Certifications on Hotel Revenues*, [Summary].
- Özmehmet, Ecehan (2007). Avrupa ve Türkiye’deki Sürdürülebilir Mimarlık Anlayışına Eleştirel Bir Bakış. *Journal of Yaşar University*, V. 2 S. 7, S. 809-826.
- Rogerson, Jayne. M; Sims, Scott R. (2012). The Greening of Urban Hotels In South Africa: Evidence From Gauteng. *Urban Forum* V. 23, S. 3, s. 391-407.
- Robinson, Spenser; Singh, A. J. (2019). The Impact of Green Labels on US Hotel Net Operating Income: Operating Statements Analyses. *Journal of Sustainable Real Estate*, V. 11(1), s. 156-173.
- Saka, İrem (2011). *Sürdürülebilirlik Açısından İstanbul’da Bir Ofis Binasının Leed Sertifikalandırma Sistemi Kapsamında Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sarkım, Mustafa (2008). Değişen Seyahat Eğilimleri Kapsamında Sürdürülebilir Turizm Anlayışının Turizm Politikaları Üzerine Etkileri. *2. Ulusal İktisat Kongresi*, İzmir.
- Scheuer, Chris W; Keoleian, Gregory A. (2002). Evaluation of Leedä Using Life Cycle Assessment Methods.
- Sever, Özge (2008). *Otellerde Mekânsal Analiz*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

- Shoval, Noam; Cohen-Hattab, Kobi (2001). Urban Hotel Development Patterns In The Face of Political Shifts. *Annals of Tourism Research*, V.28, S.4, s. 908-925.
- Sipahi, Serkan (2013). *Otel İ Mekânlarında Enerji Kullanımı Açısından Sürdürülebilirlik Antalya Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Sipahi, Serkan, Tavşan, Cengiz (2019). Kentsel Dönüşümde Sürdürülebilirlik: Trabzon Çömlekçi Mahallesi Örneği. *Online Journal Of Art And Design*, Cilt 7, S. 4, s. 95-103.
- Tıraş, H. Hayrettin (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, V. 2 S. 2 s. 57-73.
- Tuna, Muammer (2011). Social and Environmental Impacts of Tourism Development In Turkey. *In Sustainability of Tourism: Cultural and Environmental Perspectives*. United Kingdom: Cambridge Scholars Publishing In Association With Gse Research.
- Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik. (2011). *T.C. Resmi Gazete* (25852, 3 Ocak 2011).
- URL 1 (2020). <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> [Erişim: 16.10.2020].
- URL 2 (2020). <https://www.ekoyapidergisi.org/649-surdurulebilir-turizm-yesillenen-oteller.html> [Erişim: 20.10.2020].
- URL 3 (2020). <https://www.usgbc.org/leed> [Erişim: 20.10.2020].
- Vatan, Ahmet; Poyraz, Mine (2016). Nasıl Sürdürülebilir Otel Olunur?. *Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, S. 1, s. 15-30.
- Yazdi, Soheila Khoshnevis (2012). Sustainable Tourism. *American International Journal of Social Science*, V. 1, S. 1, s. 50-56.
- Yudelson, Jerry (2008). *The Green Building Revolution*. London: Islandpress.